१२ तृतीया - ए.व. + ब.व.

आचार्यः - प्रियच्छात्राः ! अहं **सुधाखण्डेन** कृष्णफलके एकं चित्रं लिखामि । तत् दृष्ट्वा भवन्तः सर्वे **अङ्कन्या** लिखन्तु ।

छात्रः १ - श्रीमन् ! अहं **लेखन्या** लिखानि किम् ?

आचार्यः - रेखालेखने दोषः भवति चेत् ?

छात्रः १ - अहं **जागरूकतया** लिखामि ।

आचार्यः - भवतु । ये वर्णलेखनीम् आनीतवन्तः ते **वर्णलेखन्या** लिखन्तु ।

छात्रः २ - श्रीमन् ! अहं **कूर्चेन** लिखानि किम् ?

आचार्यः - भवतु, इदानीं सर्वे लिखन्तु । जलजे, भवती **वेगेन** मा लिखतु । अहो, एषः **कष्टेन** चित्रं लिखति ! चन्द्र, किमर्थं **खेदेन** उपविष्टः भवान् ?

चन्द्रः - अहम् अङ्कनीं लेखनीं वा न आनीतवान् । **त्वरया** आगमनसमये विस्मृतवान् ।

आचार्यः - चिन्ता मास्तु । मम अङ्कनीं स्वीकरोतु । सर्वे **उत्साहेन श्रद्धया** च लिखन्तु ।

विशेषः

- **तृतीयाविभक्तिः**

पुंलिङ्गे प्रथमा तृतीया ए.व. ब.व			स्त्रीलिङ्गे प्रथमा तृतीया ए.व. ब.व			नपुंसकलिङ्गे प्रथमा तृतीया ए.व.ब.व		
बालकः	बालकेन	बालकैः	महिला	महिलया	महिलाभिः	चित्रम्	चित्रेण	चित्रैः
कूर्चः	कूर्चेन	कूर्चैः	लेखनी	लेखन्या	लेखनीभिः	(नपुंसकलिङ्गे तृतीयाविभक्तितः पुंलिङ्गवत् एव रूपाणि)		
सः	तेन	तैः	सा	तया	ताभिः			
एषः	एतेन	एतैः	एषा	एतया	एताभिः			
कः	केन	कैः	का	कया	काभिः			
भवान्	भवता	भवद्भिः	भवती	भवत्या	भवतीभिः			
त्रिषु लिङ्गेषु - अहम् - मया - अस्माभिः								

तृतीयाविभक्तिः
- साधनस्य – सुधाखण्डेन, अङ्गुल्या, दण्डेन, छुरिकया
- गुणवाचकस्य – सन्तोषेण, खेदेन, त्वरया, जागरूकतया

अभ्यासः - ५३

अधः साधनानां राशिः अस्ति । तेषां साहाय्येन अधस्तनप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत ।

१. छात्रः कया लिखति ?

.... ।

२. माता कया परिवेषयति ?

.... ।

३. सौचिकः कया वस्त्रं कर्तयति ?

.... ।

४. छात्रः केन पुस्तकानि नयति ?

.... ।

५. कृषिकः केन वृषभं ताडयति ?

.... ।

६. वर्णकारः केन वर्णं लिम्पति ?

.... ।

७. लोहकारः केन अयः ताडयति ?

.... ।

८. कर्मकरः केन तृणं कर्तयति ?

.... ।

९. बालकाः केन क्रीडन्ति ?

.... ।

१०. धनिकः केन देहलीनगरं गच्छति ?

.... ।

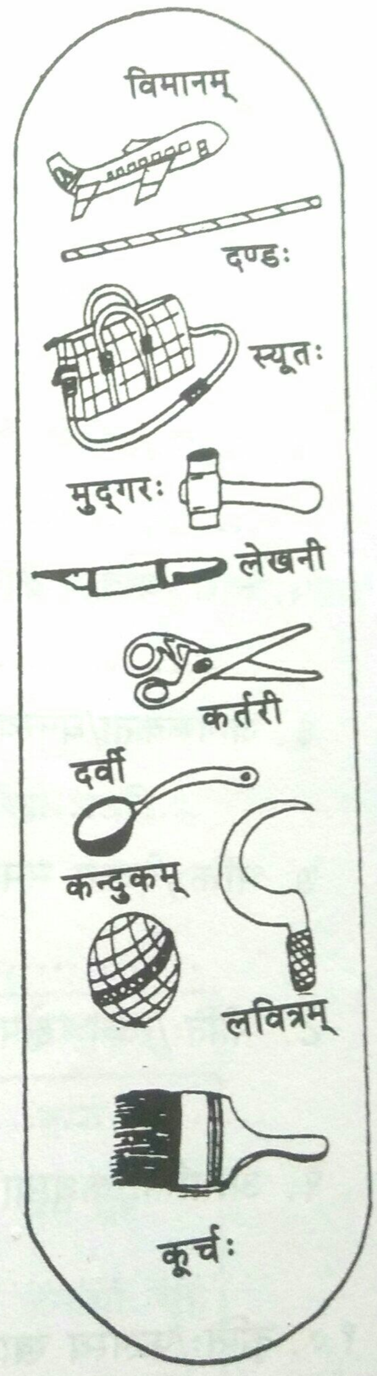

१३ सह, विना

भूषणः - कुमार ! गृहे कोऽपि नास्ति किम् ?

कुमारः - अहम् एकः एव अस्मि । पिता **मित्रेण** सह 'क्लब्' गतवान् । माता **प्रतिवेशिन्या** सह मन्दिरं गतवती । भगिनी **रेखया** सह आपणं गतवती ।

भूषणः - श्रीधरः क्व ?

कुमारः - सः **मित्रेण** सह इदानीं गतवान् । त्वराकारणतः स **पादरक्षया** विना एव गतवान् ।

भूषणः - मादृशः एव सः । आपणतः वस्तूनि आनय इति माता माम् उक्तवती आसीत् । किन्तु अहं **स्यूतेन** विना आगतवान् ।

कुमारः - भवान् **धनेन** विना तु न आगतवान् खलु ?

भूषणः - धनम् ! तिष्ठतु, पश्यामि । अहो ! **धनेन** विना एव.....

कुमारः - केचन **उदरेण** विना भोजनार्थं गच्छन्ति इति श्रूयते । तादृशः एव भवान् !!

विशेषः

*** सह** - सह इति पदं यत्र प्रयुज्यते तत्र तृतीयाविभक्तिः भवति ।

उदा - अहं **मित्रेण सह** आपणं गच्छामि ।

पुत्री **जनन्या सह** गच्छति ।

शुद्धम्	अशुद्धम्
तेन सह	तस्य सह
मया सह	मम सह
जनन्या सह	जनन्याः सह
रामेण सह	रामस्य सह

*** विना** –विना इति शब्दस्य योगे अपि तृतीयाविभक्तिः भवति । (अत्र द्वितीयां, पञ्चमीं वापि प्रयोक्तुं शक्नुमः ।)

उदा – १. तेन विना/तं विना/तस्मात् विना एषः न गच्छति ।

२. जलेन विना/जलं विना/जलात् विना मीनः न जीवति ।

अभ्यासः – ५५

मन्दारः सञ्चारशीलः । सः कदाचित् अन्येन सह गच्छति । पुनः कदाचित् अन्येन विना गच्छति । अधस्तनकोष्ठके '✓' इति चिह्नं 'सह' इति अर्थं, '✗' इति चिह्नं 'विना' इति अर्थं च प्रदर्शयति । तदाधारेण वाक्यानि रचयत ।

१. मित्रम् ✓	मित्रगृहम्	२. भगिनी ✓	मातुलगृहम्
३. अनुजा ✗	चित्रमन्दिरम्	४. पत्नी ✗	कार्यालयः
५. शुनकः ✓	वायुविहारार्थम्	६. गृहसदस्याः ✓	उद्यानम्
७. पितामही ✓	मन्दिरम्	८. कर्मकरः ✗	क्षेत्रम्
९. करदीपः ✗	रक्षणार्थम्	१०. उपनेत्रम् ✗	ग्रन्थालयः
११. स्यूतः ✗	आपणः	१२. धनम् ✗	कुत्रापि न
१३. मित्राणि ✓	नाटकं द्रष्टुम्	१४. स्नानवस्त्रम् ✗	स्नानगृहम्
१५. जनाः ✓	भाषणं श्रोतुम्	१६. पुस्तकानि ✓	विद्यालयः

उदा – १. मन्दारः **मित्रेण सह** मित्रगृहं गतवान् ।

२. मन्दारः .... मातुलग्रामं गतवान् ।

३. मन्दारः .... ।

४. मन्दारः .... ।

५. मन्दारः .... ।

६. मन्दारः .... ।

७. मन्दारः .... ।

८. मन्दारः .... ।

९. मन्दारः .... ।

१०. मन्दारः .... ।

११. मन्दारः .... ।

१२. मन्दारः .... ।

१३. मन्दारः .... ।

१४. मन्दारः .... ।

१५. मन्दारः .... ।

१६. मन्दारः .... ।

अभ्यासः - ५६

कः/का/किं केन विना न शोभते इति अधः निर्दिष्टम् अस्ति । तदाधारेण वाक्यानि रचयत ।

१. अध्यक्षः - सभा	७. दूरवाणी - कार्यालयः
२. पुत्रः - गृहस्थः	८. फलानि - वृक्षः
३. गृहिणी - गृहम्	९. वृक्षाः - उद्यानवनम्
४. लवणम् - पाकः	१०. तिलकम् - तरुण्याः मुखम्
५. सम्भाषणम् - संस्कृतज्ञः	११. राष्ट्रभक्ताः - देशः
६. चित्राणि - पुस्तकम्	१२. सेवाभावः - नागरिकः

उदा - १. **अध्यक्षेण विना** सभा न शोभते ।

२. .... गृहस्थः न शोभते ।

३. .... गृहं न शोभते

४. .... न शोभते ।

५. .... न शोभते ।

६. .... न शोभते ।

७. .... न शोभते ।

८. .... न शोभते ।

९. .... न शोभते ।

१०. .... न शोभते ।

११. .... न शोभते ।

१२. .... न शोभते ।